

איש חי רב פעלים רודף צדקה וחסד ר' משה שניצר ז"ל ב"ר מנחם מנדל ז"ל תנצב"ה

מאורות הדף היומי

עלון שבועי ללומדי "הדף היומי"

האשה החשובה ודופת צדקה וחסד מרת רודה שניצר ע"ה ב"ר מאיר ז"ל תנצב"ה

יו"ל ע"י ביהמ"ד למגידי שיעור "דף היומי" בראשות הגר"ד קובלסקי שליט"א • לע"נ הר"ר מרדכי קלמן (מוטי) זיסר ב"ר משה יצחק ז"ל

מסכת סנהדרין ק"ג-ק"ט ♦ פרה ג', ט' - ד', א'

גליון מס' 1349

בס"ד, א' ניסן תשפ"ה

השבוע בגליון

- ♦ כתיבת חידושי תורה בעט פרקו
- ♦ ה"חלאל" של יהודי תימן
- ♦ כתיבת חידושי תורה בעט מתכת
- ♦ מתי אין צריך לומר דברים בשם אומרים
- ♦ השינוי שחל בעקבות הדפסת ספרים
- ♦ דברי היונה ששימשו כהוכחה לשני צדדיה של מחלוקת!

- ♦ גלגולי נשמות
- ♦ "צדיק ורע לו", מדוע?
- ♦ דור הולך ודור בא
- ♦ המנעות מברכת "הגומל" מחשש לגלגול נשמה
- ♦ תינוק שקרא "שמע ישראל"
- ♦ היש לכנרי חלק לעולם הבא?

ניתן לקבל את הגליון בדוא"ל מידי שבוע חינם להצטרפות: meorot@meorot.co.il

דבר העורך

מופע החזנות

יהודי נרגש עמד לבדו מול תיבת החזן ונשא את קולו ברהמ. קולות השירה והזמרה של תושבי השכונה שזה מכבר התכנסו בביתם לסעודת השבת, חדרו לבית הכנסת דרך החלונות המקומרים, והתמזגו בחלל עם קולו של החזן. מפעם לפעם נושא היה החזן את קולו ברהמ ופורש את ידיו לצדדים בתיאום מושלם לכוונת התפילות שיצאו מפיו.

"נשמתי כל חי תברך את שמך", נשמעה אהנת רווחה בקולו. מאז ומתמיד נוהג היה לזמר לעצמו מילות תפילה זו, לאחר השמעת קטע ארוך וקשה. מילותיה היפות של התפילה הביאו מרגוע לנפשו. "אילו פינו מלא שירה כים ולשונונו רינה כהמון גליו" ניגן החזן בעליצות. לא קשה היה להבחין כי הוא מתכוון לקולו האדיר וללשונו המתרוננת בחדווה.

על פי תנועותיו המוחשבות ניתן היה להבין כי מננה הוא על גדולי החזנים. בתחילת "קדושה" רעם קולו האדיר ומילא את הפינות ואת הסדקים בבית הכנסת, ובקול חוצב יצאו מפיו המילים "נקדישך! ונעריצך!" תוך הפסקה דרמטית בין מילה למילה, כדי להדגיש את עוצמת הקדושה וההערצה.

לקראת סיום "קדושה" נעצמו עיניו, ובעודו מוכין את ראשו בעצב הסתלסלו באיטיות מילות התחינה מבעד

דף קה"א הוא בעור הוא כושן רשעים הוא לבן הארמי גלגולי נשמות

עוד מימי קדם נושא גלגול הנשמות, השייך לענף הקבלה, ריתק אליו בני אדם מכל המגזרים. רבי לוי בן חביב (שו"ת מהרלב"ח סי' ח) מציין, "כי בעונותי עדיין לא זכיתי לחכמה הזאת, יען כי לא ניתן לאדם רשות להבין בה מעצמו ולחקור עליה, אלא כשמה כן היא, שצריך שיקבל אותה מרב שקבל גם הוא". הוא מוסיף ומתאר את הדעות בנושא זה, וחותם: "יש כת אחרת גדולה מאד מחכמי ישראל המאמינים, וכולם כתבו עליה כי היא אמונה אמיתית ועיקר מעיקרי התורה... וכולנו אנחנו מחוייבים לשמוע דברי אלו האחרונים, ולהאמין האמונה הזאת בלי שום פקפוק וספק כלל".

"צדיק ורע לו", מדוע? הרמב"ן (בפירושו לספר איוב פ' ל"ג) אף מרמז כי "צדיק ורע לו", המהווה את הציור עליו נסוב ספר איוב ובו דנו גדולי הדורות, נעוץ בעובדה, שלגלגוליו הקודמים של הצדיק יש השפעה רבה על מצבו בגלגולו הנוכחי (עיי' כתבי הרמב"ן ח"א עמ' ק"א ועיי' שו"ת "תורה לשמה" סי' תנ"ח).

גלגולה של נשמה: ראיה מעניינת לתורת הגלגולים הוכיחו מסוגייתנו. גמרתנו אומרת: "הוא בעור, הוא כושן רשעים, הוא לבן הארמי". היינו, לבן הארמי, בעור אבי בלעם וכושן רשעתיים [מלך ארם, ששעבד את ישראל בימי שפוט השופטים, ראה שופטים ג/ח] הם אדם אחד, שכיניווי השתנו לפי המאורעות שהשתתף בהן. הכי כן, חותנו של יעקב אבינו ע"ה האריך ימים עד ימי שפוט השופטים? אין זאת, מבארים היעב"ץ וה"זקוקין דנורא" (מובא ב"עץ יוסף" כאן), אלא שנשמתו של לבן הארמי שבה והתגלגלה בבעור אבי בלעם ובכושן רשעתיים.

דור הולך ודור בא: רמז נאה לתורת הגלגולים מציין רבי יוסף חיים בספרו "תורה לשמה" (שם), מדברי שלמה המלך (קהלת א' ד) "דור הלך ודור בא". לכאורה, היה עליו לומר, דור בא ודור הולך. אלא, לפי שנשמות הדור הבא התגלגלו אליו מן הדור הקודם, לכן, תחילה דור הולך, ובנשמותיהם מגיע הדור בא... בעל "ערבי נחל" (פ' ניצבים) עוסק בשאלה מעניינת. מדוע מלך שלמה המלך על כל העולם כולו ואף על החי ועל הצומח (עיי' תרגום שני על מגילת אסתר, פ"א), בעוד דוד אביו, ואף משה רבינו, לא מלכו אלא על ישראל בלבד. אין זאת, הוא כותב, אלא משום שעד לתקופת שלמה המלך, קיננה נשמה חדשה בכל יהודי שנולד. אולם, מתקופתו ואילך, החלו הנשמות להתגלגל ולבוא לעולם הזה, וכך אירע שנשמות ישראל התגלגלו גם בקרב הנכרים ואף בגופם של בעלי חיים

צעילוי נשמת

מרת **חווה לאה זיטמן** ז"ל
ב"ר שאול חיים ז"ל
נלב"ע כ"ט אדר תשמ"ב
תנצב"ה
הונצחה ע"י שלמה זיטמן שיחיו

צעילוי נשמת

הר"ר **שאול צבי איינהורן** ז"ל
ב"ר חיים נפתלי ז"ל
נלב"ע ה' בניסן תשס"א
תנצב"ה
הונצח ע"י בניו ובני משפחותיהם שיחיו

צעילוי נשמת

הר"ר **אברהם חיים המלסדורף** ז"ל
ב"ר ברוך ז"ל
נלב"ע ר"ח ניסן תשס"ז
תנצב"ה
הונצח ע"י משפחות המלסדורף וליפסקר שיחיו

צעילוי נשמת

הר"ר **חיים צבי פסקוביץ** ז"ל ב"ר זאב דב ז"ל
והצדקת **ריינה גולדה** ע"ה נלב"ע ג' בניסן תשנ"ט
תנצב"ה
הונצחו ע"י משפחת פסקוביץ שיחיו

צעילוי נשמת

הר"ר **יוסף נתן נטע הפטקה** ז"ל
ב"ר ישראל צבי ז"ל נלב"ע כ"ט אדר תשע"ב
ומרת **דבורה רחל הפטקה** ע"ה
בת הרב דוד יהודה בנט ז"ל נלב"ע ו' אייר תשס"א
תנצב"ה
הונצחו ע"י המשפחה שיחיו

וגם בצמחים וכדומה. ומאחר שהובטח לשלמה המלך שימלוך על כל ישראל, נוצר הצורך להמליכו על כל העולם, כדי שגם אותם גלגולים יהיו נתונים למרותו.

המנועות מברכת "הגומל" מחשש לגלגול נשמה: מעניין לציין השלכה הלכתית הנובעת מתורת הגלגולים. המהר"ם מינץ (שו"ת סי' י"ד) פסק, כי האב אינו רשאי לברך "הגומל לחייבים טובות" לאחר שבנו הקטן החלים ממחלה, זאת, למרות שבנים לוקים בעוונות אביהם [ומשום כך מברכים "ברוך שפטרי מעונשו"], מאחר שיתכן שהבן לקה עקב דברים שאירעו עמו בגלגולו הקודם, ואביו כלל אינו "חייב" במקרה זה.

תינוק שקרא "שמע ישראל": ונסיים בסיפור שמביא הסטייפלער זצ"ל על מוהרי"א ממדינת ז"ל, שלא האמין בתורת הגלגולים עד שראה ילד בן חצי שנה שחלה וגסס, ובשעת גסיסתו קרא "שמע ישראל" ויצאה נשמתו ב"אחד!" ("חיי עולם" פ' י"ב).

דף קה/א בלעם הוא דלא אתי לעלמא דאתי הא שאר גויים אתו **היש לנכרי חלק לעולם הבא?**

בסוגייתנו נחלקו התנאים אם לאומות העולם יש חלק לעולם הבא. לדעת רבי אליעזר, הנכרים לא ינחלו חלק לעולם הבא, אך לדעת רבי יהושע, גם לגויים יש חלק לעולם הבא והלכה כמותו. כאשר נכרי מבקש להתגייר ולהצטרף לאומתנו, בית הדין פורס בפניו את האיסורים המוטלים על היהודים, ומאידך, הדיינים גם מיידיעים אותו בשכר הרב שיזכו בו עם ישראל ואומרים לו "הוי יודע, שהעולם הבא אינו צפון אלא לצדיקים, והם **ישראל**" ("שולחן ערוך" יו"ד סי' רס"ח סעי' ב), וכך גם כתב הרמב"ם (הל' איסורי ביאה פ' י"ד הל' ד). נמצאנו למדים, כי היהודים בלבד זוכים לעולם הבא. והנה, בהל' מלכים (פ"ח הל' י"א) כתב הרמב"ם: "כל המקבל שבע מצות ונזהר לעשותן הרי זה מחסידי אומות העולם, **ויש לו חלק לעולם הבא**". היש להם, לנכרים, חלק לעולם הבא, או אין להם?

נכרי חסיד אומות העולם: רבים עוסקים בנידון זה, ביניהם, בעל ה"תפארת ישראל" (תחילת פ' י"א) המבאר, כי היהודים שונים מן הנכרים בכך, שלכל היהודים, בין לרשעים ובין לצדיקים, יש חלק לעולם הבא. ואילו הנכרים אינם זוכים לכך באופן טבעי, אלא רק הצדיקים שבהם (ע"ע חידושי רבינו דוד, סנהדרין צ"א/ב; ספר העיקרים מאמר ד' פרק ל"א; באר שבע סנהדרין צ"א/ב, רדב"ז מכ"י נדפס במהדורת רמב"ם פרנקל, הלכות מלכים שם). [4]

אמירת קדיש על אב נכרי: לנידון זה, האם יש לנכרים חלק לעולם הבא, מספר השלכות הלכתיות מעניינות. הפוסקים דנים, אם על גר צדק לומר "קדיש" על אביו הנכרי. בעל ה"זקן אהרן" (יו"ד סי' פ"ז) מבאר, כי באמירת הקדיש מטיב הבן עם נשמת אביו הגוי, שהרי גם לנכרים יש חלק לעולם הבא. לו לא היה לנכרים חלק לעולם הבא, לא היה כל עניין לומר קדיש על אב נכרי [עוד על אמירת קדיש על אב נכרי עיי' "מאורות הדף היומי" כרך ב' עמוד רע"ח].

ללוות נכרי לקבורה: ה"כל בו" (סי' קי"ד דף פ"ו ע"ג) כותב, שהרואה לווייה של נפטר, חייב לעמוד ולנהוג בו כבוד, אף אם המת נכרי הוא. ה"בית יוסף" (יו"ד סי' ס"ז) מבאר, כי המדובר הוא לגבי גוי חסיד בלבד, שיש לו חלק לעולם הבא, ומאחר שיש קיום לנשמתו לאחר מותו, יש ללוותו. המהרש"ם ("דעת תורה" יו"ד סי' ס"ז סעי' א') מדגיש, כי מאחר שבלויית אדם נכרי נוהגים לשאת צלמי עבודה זרה, יש להקפיד ולבדוק לפני ההצטרפות למסע הלוויה שאין בה צלמים, כדי שלא לכבד את העבודה הזרה.

דף קו/א שזכה קנה ליטול ממנו קולמוס לכתוב ממנו ס"ת נביאים וכתובים **כתיבת חידושי תורה בעט פרק**

כאשר אנו מנסים להעלות בדמיונו אדם הבא לכתוב דבר מה לפני מאות שנים, מיד אנו מניחים על שולחנו את הדיו ואת הקסת. אולם, מפתיע לגלות, כי בימי קדם היו אמצעי כתיבה מגוונים. בספר ירמיה (א/יז) אנו מתוודעים לעט הברזל, ששימש לחקיקה, ככתוב: "חטאת יהודה כתובה בעט ברזל". בתקופות מאוחרות יותר נוספה ה"כותבת", הלא הוא התמר, המשמש לקביעת השיעור אשר על אכילתו חייבים ביום הכיפורים (יומא ע"ג). יש המשערים, כי התמר נקרא "כותבת" משום שהשתמשו בגרעיניו לכתובה, הן משום שהוא נוח להתחדד, הן בגלל אורכו המאפשר לאחוז

[4] [הגאון רבי יוסף רוזין זצ"ל, הידוע בכינויו "הרוג'צובר" ("צפנת פענח" סנהדרין צ"א) מסביר בדרך הפלפול את ההבדל בין הנכרים ליהודים, ולשם כך הוא מקדים את ההלכה הבאה: כאשר אדם מבקש לרכוש חפץ, עליו לעשות בו מעשה קניין. כגון, המעוניין לקנות קרקע יכול לרכוש בכסף, בשטר, או בקניין חזקה, היינו, שיעשה בשדה פעולה שיש בה משום הוראת בעלות. פעולה זו צריכה להיות חשובה וממשית, למשל, גידור השדה, נעילת שעריה וכדומה, אך הליכה על גבולותיה אינה מהווה מעשה חשוב דיו כדי שייחשב כמעשה קניין (ב"ב ק"א). לעומת זאת, שני שותפים המבקשים לחלוק קרקע השייכת להם מימים ימימה, די בכך שכל אחד מהם ילך על גבולות חלקו, כדי לברר את חלקו בשותפות המתפרקת. זאת, מאחר שממילא הקרקע שלו היתה, וכל שנותר הוא להגדיר את שטחי בעלותו של כל אחד מהם (פי' המשניות לרמב"ם ב"ב תחילת פ"א).

כך גם העולם הבא. עולם הבא צפון לישראל, והוא שייך להם כעין שותפות. לפיכך, יהודי שעשה מעשה טוב כל שהוא, זכה על ידי כך לברר את חלקו בעולם הבא. אין לו צורך במעשה קניין, שהרי הוא שותף בו בעולם הבא זה עיין ועידינים. אולם, הנכרי צריך לעשות "מעשה קניין" כדי לזכות לחלק לעולם הבא.]

טלית הצמר. בכשרון רב הצליח החזן לשלב תוגה ותחינה בהשמעת קול דקיק, כאשר על עיניו ניכר כי הוא מתכוון לבטא ברגע זה את בקשתו של עם שלם מזה אלפי שנים: "מתי תמלוך בציון? בקרוב!"

צעדים ספורים מאחורי החזן עמד יהודי זקן עטור טלית, והשמיע קולות התפעלות נרגשים מן הניגונים ומן הסלסולים שעלו מקידמת בית הכנסת. הוא, ומלווהו, והחזן, היו היחידים ששהו בבית הכנסת. מעולם לא תפסה החזנות בלבו מקום של כבוד, אך הפעם היו פני הדברים שונים לחלוטין. "על בין אדם לחבירו, אפילו אין יום הכיפורים מכפר" לאט היהודי הזקן למלווהו, והמשיך להשמיע קולות הערצה לנגינתו של החזן. כבר מספר שעות שקולו של החזן נישא ברמה בבית הכנסת. לא הכל חיבבהו. היה זה יהודי גבה קומה. כתפיים חסונות וגבינות עבות השלימו את דמותו המאיימת. מאז ומעולם סבור היה הלה כי אין חזן כמוהו בכל הארץ. בכל הזדמנות שהתרגשה בפניו היה 'ניאות' להשמיע "קטעי חזנות" למורת רוחם של האנשים שנקלעו לסביבתו. "קולו עבה כמותניו" הגדיר פעם יהודי שנון את ה"חזן", שלא אבה להשכיל, כי עם קול עבה וצרוך כשלו ייטיב לעשות אם ישמיע את קולו בעליה התורה ותו לא.

נשבת זו חל ה"יארצייט" של אמו, ולגבאי' לא נותרה ברירה אלא למלא את בקשתו לעבור לפני התיבה. כבר בליל שבת זכו שכניו לשמוע את החזן הדגול מתכוון בדחילו ורחימו להופעתו הגדולה בבית הכנסת. שוב ושוב היה מגביה את קולו האדיר ולאחר מכן שואל את בני ביתו "הפעם היה יותר טוב, לא כך?"

כאשר אחז החזן בתפילת "קווה אל ה'", לא נותר איש בבית הכנסת... המתפללים נפלטו בזה אחר זה מבית הכנסת. אלו שמקום ישיבתם סמוך לתיבת החזן, נמהרו החוצה בחופזה ושפשפו את רקותיהם במרץ תוך שאיפת אוויר עמוקה. עם קהל המתפללים נמנה יהודי זקן שליבו המה רחמים על החזן המסכן, שעוד מעט קט יסיים את תפילתו, וכאשר הוא יצפה לקבלת "ישר כח" מהקהל, הוא יגלה כי חלק ניכר מתפילתו הושמע לאוזניו של זקן אחד בלבד ומלווהו.

ברגע שסיים החזן את תפילתו, טפח הזקן בידו על גבו הרחב של ה"חזן", הפטיר לעברו "ישר כח" לבני ויהודה לו בחום על התפילה המרתקת שהואיל להעניק בטובו לקהל המתפללים.

"החזן" שכה התרגש מן המחווה, ניצל את ההזדמנות, ותוך רגעים מספר הכין את עצמו שנית לאמירת קטעי חזנות, כשהוא אומר: "אם הרב כל כך נהנה, אשמח מאד לכבדו בעוד קטעי חזנות שלא הספקתי להשמיעם לפני הקהל...". כך עמד היהודי המבוגר, הלא הוא הגאון רבי איסר זלמן מלצר זצ"ל, במשך שעה ארוכה, בלא להראות סימני קוצר רוח או רוגז כל שהם, אלא אדרבה, עודד את החזן והרעיף טללי תשבחות על תפילתו הערבה.

יהודי נכבד, ירושלמי, קורא וותיק של הגליון, שלח אלינו חבילה עבה של דפים שבתוכם מסתתרים עשרות עובדות והנהגות מופלאות מגדולי ישראל, שלא התפרסמו מעולם. ביניהם סיפור זה, הממחיש את עדינות נפשם של גדולי ישראל. המשיך לקרוא הלאה, המליץ שולח הסיפורים, ראה כיצד דאג אביו של רבי איסר זלמן מלצר זצ"ל לחינוכו, או אז גם רבי כיצד זכה אביו לבן גדול בישראל.

הגאון רבי איסר זלמן מלצר זצ"ל, נודע בחריפותו ובכשרונו העצום. כאשר בגר והיה לבחור, למד הגאון בישיבת וואלאזין המפורסמת.

באחד הימים התגלגלה לאוזני האב שמועה מפוקפקת, כי בנו, איסר זלמן, אינו מנצל את זמנו בישיבה כיהא וכיאות, אביו החליט כי עליו לעמוד מקורב אחר לימודו של בנו. דא עקא שיישיבת וואלאזין שכנה במרחק עצום מעיר מגורי הרוי של רבי איסר זלמן, ובידי אביו שהיה עני מרוד, לא היה הסכום הדרוש לנסיעה כה ארוכה. אולם, לא ממשול שכזה ימנע בעוד לברר את מצבו הרוחני של בנו. יצא האב את ביתו וכיתת את רגליו בדרכים. שעות רבות צעד האב עד שהגיע אל ישיבת וואלאזין. אפוף חרדה הוא נכנס אל חדרו של הנצי"ב ושאל למצבו הרוחני של בנו יקירו. ראש הישיבה השיב

בו כדבעי והן מפני חריץ שעל הגלעין, אשר בו זרם הדיו!... (הגאון רבי יצחק רצאבי בקובץ "בית הלל" בשם כתב יד עתיק). כלי כתיבה נוסף נעשה משיירי מצווה, כפי שמספר בעל ה"בית יוסף" (סי' תרס"ד) על הריב"ק [ר' יהודה בן קלונימוס, תלמידו של ר' יהודה החסיד ורבו של ר' אלעזר מגרמיזא, בעל ה"רקח"], אשר הכין קולמוסים לכתיבה מהערבה החבוטה של הושענא רבה.

כתיבת תפילין ומזוזות: מעיקר הדין, אין סופר סת"ם זקוק לכלי מלאכה כל שהם, והוא רשאי לטבול את אצבעו בקסת הדיו ולמשוח את האותיות ואת תגיהן על הקלף, לו רק יצליח ("מקדש מעט" רע"א ס"ק מ"ד). אולם, כאמור בסוגייתנו, נהגו ישראל לכתוב בקולמוס העשוי מקנה דווקא. אגב, יש המשערים, כי הביטוי "שבט סופר" (שופטים ה/ד), מקורו בקנה זה, שכן, "שבט" פירושו עץ, היינו, עץ הסופרים (שולחן ערוך המקוצר, יו"ד סי' קס"א, "עיני יצחק" אות כ' ד"ה "וזה").

"חלאל" של יהודי תימן: גם הרמ"א (יו"ד סי' רע"א סעי' ז) ציין את ה"מרדכי", שיש לכתוב ספר תורה בקולמוס של קנה ולא בנוצה, ואכן, עד לדור האחרון נהגו יהודי תימן לכתוב בקנה, המכונה על ידם "חלאל" משום היותו חלול.

שימוש בקנה ברזל: לעומת זאת, היהודים בני אירופה, חדלו זה מכבר מן השימוש בקולמוס של קנה ועברו לשימוש בנוצה, כדברי ר' מרדכי יפה בעל "לבוש עטרת זהב" (ש"ך שם ס"ק י"ג). זאת, מפאת אי עמידותם של הקנים המקומיים, אשר לעיתים תכופות נשברו בעת שהעבירו את ראשיהם המחודדים על פני הקלף המחוספס קמעא ("בני יונה" סוף סי' רע"א, "ערוך השולחן" סי' רע"א סעי' ל"ח, שו"ת מהר"י מפוזנא סי' ס"א). גם בימינו משתמשים הסופרים בנוצה, אשר גם נוחה ביותר לחידוד. עם זאת, יש שנהגו לכתוב בקולמוס ברזל ("בני יונה" שם). אולם, רבים נמנעים מכך מטעמים שונים, ביניהם, משום שהברזל [החריב] מקצר את ימיו של האדם, ואילו התורה מאריכה אותם.

כתיבת חידושי תורה בעט מתכת: מעניין ביותר לציין, את דברי בעל "ערוך השולחן" (שם), המוסיף וכותב, כי מטעם זה עדיף שלא להשתמש בעטי מתכת, אף לא לכתיבת חידושי תורה, משום שהברזל מקצר את ימיו של האדם והתורה מאריכה אותם!...

[כה גדול כוחו של המנהג לכתוב בקולמוס של נוצה, עד שבשו"ת "שבט הלוי" (ח"ב סי' קל"ו) לא התיר לכתוב בקולמוס של זהב אלא למי שקשה לו בנוצה, ורק אם גם הכתיבה תהיה מהודרת יותר. לדעת ה"חתם סופר" זצ"ל (בהגהותיו ל"לשכת הסופר" סי' ג), השבחים שנאמרו בסוגייתנו לקנה, יפים גם לנוצה, שהיא ארוכה ואינה נשברת, והנוצה אף עדיפה על הקנה, מאחר שהיא באה מדבר מאכל - "מן המותר בפיו"].

דף קו/ב לימרו שמעתא בי מדרשא משמיה

מתי אין צריך לומר דברים בשם אומרם

בגמרתנו אנו למדים, כי זכות גדולה היא לחכם, כאשר מזכירים דברי תורה בשמו. וכן נאמר במשנה (אבות ו/ו), "שכל האומר דבר בשם אומריו מביא גאולה לעולם", שנאמר (אסתר ב/כב) "ותאמר אסתר למלך בשם מרדכי".

השינוי שחל בעקבות הדפסת ספרים: בספר "שם עולם" (להג"ר מרגליות פתיחה, סוף פ"ג) מציין, כי אף שלעיתים ניתן להיווכח בהעתקות של חידושי תורה על ידי הראשונים, ללא ציון המקורות לחידושים אלו, אין זאת, אלא משום שעם התפשטות הלימוד מתוך הספרים, לא היה מקום לחשוש שישכח המקור של חידוש התורה המועתק, ולפיכך לא הקפידו לציין את מקור הדברים באופן קבוע.

חידוש תורה שנתחדש על ידי קדמונים: פעמים רבות לומדי בית המדרש עוסקים בסוגיה מסויימת ומשקיעים בה את כל מעיניהם, ולפתע, אחד הלומדים מחדש דבר מה אשר יש בו לתרץ קושיות רבות שהתקשו בהן לומדי אותה סוגיה. והנה, כעבור זמן מה מתברר, כי חידוש זה כבר נאמר בעבר ונכתב באחד הספרים. האם גם במקרה זה חייב הלומד להזכיר חידוש זה מעתה ואילך בשמו של הראשון שהביאו לעולם, או שמא, מאחר שהוא זכה לחדש זאת בעצמו ללא סיוע מן המחדש הראשון, הרי הוא רשאי לייחס חידוש זה לעצמו?

לדעת רבים מגדולי ישראל, אין המחדש חייב להזכיר את חידושו תוך ציון שם קודמו. כך, אנו מוצאים בספר "אבן האזל" שחובר על ידי הגאון רבי איסר זלמן מלצר זצ"ל. מפעם לפעם התברר לו, כי חידושים רבים מדבריו כבר נאמרו על ידי הקודמים לו, ובהם גדולי עולם כבעל "מרכבת המשנה" ועוד, אך הוא לא מצא לנכון לצייןם, שהרי "חידושי" המה.

אב"ד קראז, בעל שו"ת "תפארת זיו" (בפתיחה ובסי' כ), אף הוכיח מדברי הגמרא (חולין עה/ב), כי אין צורך להזכיר את שם המחדש הראשון. שכן, רב חסדא אמר בבית המדרש הלכה מסויימת, וכשנשאל על כך, הוא ציין דברי ברייתא התואמת את חידושו. מדוע הוא לא הזכיר ברייתא זו מתחילה? אין זאת, אלא משום שלא היה עליו לעשות זאת מדין "האומר דבר בשם אומריו" (ראה עוד ב"שדי חמד", פאת השדה, מערכת א, כללים סי' קמ"ג, שהביאו עם מה שדנו בראיה זו).

לסיום, נציין את דברי ה"שדי חמד" (שם) הכותב, כי בקרב לומדי התורה רוח המנהג, שהמחדש דבר מה ומוצאו לאחר מכן בספר שקדם לו, כותב: "שוב מצאתי בספר פלוני כך וכך". בזאת הוא מזכיר כי חידושו הוא, ואף קדמו לו בחידוש זה.

את רוחו באמרו כי בנו ב"ה שוקד על תלמודו ועוד יזכו הוא ורעייתו לרוות ממנו רוב נחת, שהרי עתיד הוא להיות גדול בישראל.

לקח רב ניתן ללמוד מעובדות אלו, לבד מהנהגתו המופלאה של גדול הדור, שעמד בדומיה שעה ארוכה ויקרה מזמנו כדי לגמול חסד בגופו עם יהודי שהיה זקוק למנת-עידוד, ניתן גם להשכיל מארחו של אביו, עליו נאמר, "הזורעים בדמעה, ברניה יקצורו". יהודי שמשקיע באופן עקבי ברוחניות, אם בחינוך לילדיו, אם בלימוד התורה, זוכה לסייעתא דשמיא ולהצלחה ורואה פירות בעמלו. אכן, ברוחניות יש להשקיע, לעמול, לא להרפות.

המעוניין לזכות את הרבים בסיפור מעניין, או בעבודה מרתקת שניתן ללמוד מהם מוסר השכל, מוזמן לפנות למערכת מאורות הדף היומי, ואנו נפרסם זאת בע"ה בטור זה. כתובתנו: ת.ד. 474 בני ברק, ספס: 03-570-67-93 דוא"ל: mendelson@meorot.co.il

בברכת התורה, העורך

פנינים

דף קו/ב שהיה סופר שלוש מאות הלכות פסוקות במגדל הפורח באויר

מגדל במגדל...

לפירוש האחרון ברש"י (ד"ה "במגדל", פירוש המופיע גם בגאונים, ראה תשובות הגאונים מוסאפיה סי' י"ט), "מגדל הפורח באויר" הוא פרק ד' במסכת אהלות העוסק בדינם של כלים המצויים במגדל - ארון עץ - העומד באויר העולם, כלומר, בחצר, כאשר טומאה בתוכו או בעובי דפנותיו וכדומה.

מעניין לציין, כי המהר"ם מרוטנבורג, שהושם בשנותיו האחרונות בבית סוהר, ולא שוחרר ממנו עד מספר שנים אחר פטירתו, ערך מהדורה נוספת לפירושו על סדר טהרות בשנות שהותו בכלא. בסיום פרק "מגדל" הוא מציין בלשון נופל על לשון, כי את פרק "מגדל" זה ההדיר בהיותו במגדל אנזשיים...

אף הגאון מראזין, בעל "סדרי טהרות", הושם במאסר במשך שנים עשר יום. בתקופה קצרה זו, הוא כתב פירוש ענק בשם "אורחות חיים" על צוואת רבי אליעזר הגדול, פירוש הכולל מראי מקומות וצייונים לרוב, אף על פי שלא עמד לרשותו שום ספר... בפירושו זה הוא מספר, כי כתב **קונטרס מיוחד להראות את שלש מאות ההלכות שישנן במגדל הפורח באויר.** בנו כותב (בהקדמת "סדרי טהרות" למסכת אהלות), כי לאחר מכן חזר בו אביו מכונתו להדפיס את הקונטרס מטעמים הכמוסים עמו.

דף קז/א אלקי אברהם אלקי יצחק ואלקי יעקב

שלושה אבות, על שום מה?

שלושה נקראו בשם אבות, אברהם יצחק ויעקב, כפי שאנו מזכירים בתפילה שלוש פעמים בכל יום: "... ואלקי **אבותינו,** אלקי אברהם, אלקי יצחק ואלקי יעקב". הגר"י הוטר זצ"ל מבאר, כי אין הם נחשבים כאבות האומה אך ורק מפני שכל עם ישראל מתייחס אליהם, אלא שלכל אחד מהם פן אבהות מיוחד.

אברהם הוא הגר הראשון. ממנו ואילך ניתנה אפשרות לכל אדם בעולם להפוך ליהודי.

יצחק הוא הראשון שנולד כיהודי. ממנו ואילך, כל אשר נולד ליהודי הוא אף יהודי.

מיעקב ואילך נוסף הפרט השלישי והמשלים: יהודי אינו יכול להפרד מיהדותו. עשו עדיין מוגדר כמומר (קידושין יח/א), ואף על פי כן יצאו הוא ובניו מכלל ישראל, ואילו מיעקב ואילך, יהודי נותר יהודי בכל מצב, ואל ידח ממנו נידח.

שלושה אלו השלימו את תמונת העם, ולפיכך הם שלושת האבות של האומה היהודית ("פחד יצחק").

דף קז/א עד שבא יהושע והוספתי לו

בן נון

האות "יוד" בשמה של שרי לא הייתה מנוקדת אולם, כאשר הוסיפו אותה לשמו של הושע, היא זכתה לתוספת של שתי נקודות זו מתחת לזו, המציינות את ניקוד ה"שוא". מהיכן ניטלו נקודות אלו?

דף קח/ב יהיו מזונותי מרורים כזית ומסורים בידך

דברי היונה ששימשו כהוכחה לשני צדדיה של מחלוקת!

בסוגייתנו מובאים דברי רבי אלעזר, כי היונה שנח שיגר מתיבתו ושבה אליו עם עלה זית בפיה, ביקשה בכך לומר לבוראה: "רבונו של עולם. יהיו מזונותי מרורים כזית ומסורים בידך, ואל יהיו מתוקים כדבש ומסורים ביד בשר ודם". עלה הזית, אם כן, מר הוא מאד, עד שהיונה השתמשה בו כסמל למרירות. מן הסתם, לא ידעה יונה אלמונית זו, כי פירוש חז"ל למעשיה ישמש כהוכחה הלכתית בבתי המדרש של רבותינו גדולי הדורות.

כידוע, מאכל חריף שנחתך בסכין, מושפע מן הסכין במידה ניכרת לאין ערוך ממאכל שאינו חריף אשר נחתך בסכין, מאחר שחריפות המאכל גורמת לטעם המאכל הבלוע בסכין מפעמים קודמות להפלט ממנו ולהבלע במאכל (ט"ז יו"ד סי' צ"ו ס"ק ג' בדעת רש"י חולין קיב/א ד"ה "קישות"). לפיכך, מאכל חריף שנחתך עם סכין בשרי, ספג טעם בשר. המאכלים החריפים המוכרים לנו הם: בצל, שום, צנון, חזרת ואף הלימון שטעמו חמוץ מאד.

והנה, לגבי פרי הזית קיימות שתי דעות מנוגדות זו לזו. בעלי התוספות (פסחים ל/א ד"ה "מה מרור") קובעים, כי פרי הזית אינו נחשב כמאכל חריף, וכהוכחה לדעתם הם מציינים את דברי היונה בסוגייתנו, שהתייחסה לעלה הזית המריר. אולם, הש"ך (יו"ד סי' צ"ו ס"ק כ'), כתב, כי פרי הזית נחשב כמאכל חריף מפני טעמו המר, ואף הוא מציינ את דברי היונה בסוגייתנו כהוכחה לדעתו. כיצד ניתן להביא משפט אחד כראיה לשני צדדים הסותרים זה את זה? ובכן, גאונותו של בעל ה"נודע ביהודה" ("דורש לציון" דרוש י"א) באה לידי ביטוי גם בנידון זה במתן פתרון מבריק, כלהלן.

מהיכן נטלה היונה את עלה הזית? במדרש (בראשית רבה פ' נח פרשה ל"ג) מובאות שתי דעות לכך. יש אומרים, כי היא נטלה את העלה מארץ ישראל, אשר לא נחרבה במבול, ויש אומרים, כי היא נטלתו מגן עדן אשר ממנו גורש אדם הראשון.

כידוע, בעת בריאת העולם הורה הקב"ה לארץ להצמיח אילנות באופן שטעם הגזע, העלים והפירות יהיה שווה. ברם, הארץ לא הסכימה לדברי בוראה, והצמיחה אילנות שלפירותיהם בלבד טעם של מאכל, ולפיכך היא גם נענשה לאחר מכן (רש"י בראשית א/א). אולם, בגן עדן, מקום שהותו של אדם הראשון, הצמיחה האדמה אילנות שטעם הגזע והעלים היה זהה לפירותיהם.

מעתה, אם היונה נטלה את עלה הזית מגן עדן, ניתן להוכיח שפרי הזית עצמו גם הוא מוגדר כפרי בעל טעם מר, שהרי בגן עדן טעמם של הפירות, העצים והעלים, זהה... אולם, אם היא נטלה אותו מארץ ישראל, ניתן להוכיח, כי דווקא עלה הזית טעמו מר, שהרי אותו הביאה היונה, ואילו הפרי עצמו אינו מר...

זהו פשר ניקוד ה"חיריק" במלה "בן נון" תחת ניקוד ה"סגול" שהיה ראוי לה. מה"סגול" ניטלו שתי נקודות שהועברו לאות "יוד" שנוספה להושע, ונותר לו ה"חיריק בלבד"... ("קהלת משה").

לעילוי נשמת
ר' יצחק גולדשטיין ז"ל
 ב"ר אברהם ז"ל נלב"ע ו' בניסן תשמ"ה
תנצב"ה
 הונצח ע"י בני המשפחה שיחיו

הר"ר **שלמה זלמן פורוש ז"ל**
 ב"ר יהושע מרדכי ז"ל נלב"ע ח' בשבט
 ומרת **שרה פורוש ע"ה**
 ב"ר אברהם ישראל ז"ל נלב"ע ד' בניסן
תנצב"ה
 הונצחו ע"י ידידינו הר"ר **שאול יצחק פניגשטיין** ומשפ' שיחיו - בני ברק

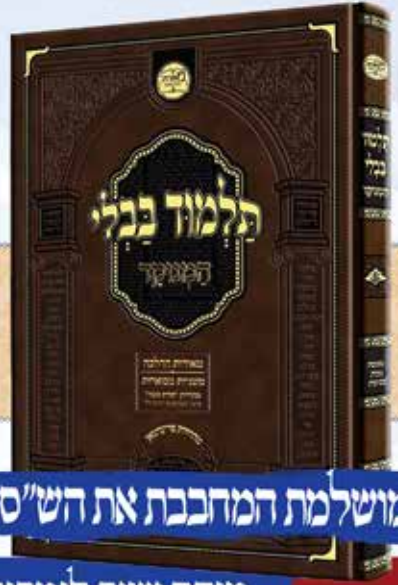
לעילוי נשמת אמי מורתי
 מרת **פסיה שיינדל (הגר) אפל ע"ה**
 ב"ר שמואל ז"ל נלב"ע ב' בניסן תשנ"ב
 ולעילוי נשמת מור"ח
 הר"ר **אלתר יוסף מאיר הרשקוביץ ז"ל**
 ב"ר יואל ז"ל נלב"ע ה' בניסן תשל"ז **תנצב"ה**
 הונצחו ע"י ע"ד
 הר"ר **שמואל ואסתר אפל** שיחיו - ב"ב

לעילוי נשמת
 מרת **שרה שטרנטל** ע"ה ב"ר נחום זאב ז"ל
 נלב"ע ו' בניסן תשמ"ח **תנצב"ה**
 הונצחה ע"י בנה הר"ר **ברוך מרדכי שטרנטל** ומשפחתו שיחיו - גבעת שמואל

מאירים את מסכת מכות שבועות

הפייע
 מסכת
 מכות
 שבועות

לראשונה: מוצא מעוקד מפוסק עוק חשק ללימוד

• בתוספת טענות בליון הדף להשלטת לימוד הש"ס • בסוף הדבר נוסף ביאר לטענות - 'מאורות המטה' • להשלטת הלימוד כהלכה למעשה צורף החיבור העלא 'מאורות הדולכה' הדגשות בתחילת ענין בתוספות

• נוסח תגמרא והנפישים מונה ומתוקן כמיטב המסורת של מהדורות הש"ס של 'עוז והדר' • תגמרא, הרש"י והתוספות מעוקרים ומפוסקים בדיוק ובשלימות • רקע מיוחד להקלת הקריאה ולמעטת באבי עיניים

הגמרא המושלמת המחבבת את הש"ס על לומדיה

מוקד ישיר לגמרות "דף היומי": 02-804-3333